

Armin Volkmar Wernring a kreativitás fejlesztésének lehetőségéről ír, majd két átfogó tanulmányt olvashatunk a grammatika tanulási folyamatban elfoglalt helyéről. Johanna Meixner és Klaus Müller egy mostában kissé elhanyagolt témát választ: a memotechnikák szerepét és a nyelvtanításban elfoglalt helyét vizsgálják.

Ahogy a kiragadott példák is jelzik, Európa többnyelvűsége olyan széleskörű program, amely társadalmi és oktatáspolitikai szempontok mellett az idegen nyelvek oktatásának különböző szintjeit is érinti. Az idegen nyelvek tanítását is a megváltozott tanulási-nyelvelsajátítási szituációkhoz kell alakítani Európában.

Az itt bemutatott könyv az olvasókat is arra ösztönzi, hogy Európát többnyelvűségével, eltérő és közös jegyeivel együtt szemlélje, és mind tudományos síkon, mind a gyakorlatban felelősen cselekedjék, akár nyelvpolitikai, akár kultúrpolitikai vagy idegennyelv-oktatással kapcsolatos kérdésekről legyen szó.

S. Rábai Márta

Bárdos Jenő és Garaczi Imre (szerk.)

Nyelvpedagógia az ezredfordulón

Háttérkönyv a nyelvpedagógia oktatásához

Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány: Veszprém, 2002. 444 p.

A tanulmánygyűjtemény háttérkönyv a nyelvpedagógiai oktatáshoz, a nyelvtanárok és nyelvi műveltségterületet választó tanítók képzéséhez. A Veszprémi Egyetem Doktori Programjának hallgatói adnak benne elméleti áttekintést a nyelvpedagógia, elsősorban angol és német nyelven folyó kutatások eredményeiről, a szerkezeti felépítést tekintve Bárdos Jenő *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakor-*

lata (Nemzeti Tankönyvkiadó: Budapest, 2000) című alapművét követve.

A kötet a nyelvoktatás, nyelvpedagógia különböző aspektusaiban megjelent idegen nyelvű (elsősorban német és angol nyelven megjelent), Magyarországon a legtöbb esetben hozzáférhetetlen szakirodalomról ad tömör és szakszerű összefoglalást. Az egyes írók elsősorban az európai és amerikai elméleti, valamint gyakorlati kutatások összefoglalásai, ugyanakkor a szerzők egyéni kutatási eredményeiről is tájékoztatnak.

Tartalmát tekintve a tanulmánykötet foglalkozik a humán tényezővel, a nyelvi tartalom közvetítésével, és külön fejezetet szentel a nyelvi készségek fejlesztésének. Az utolsó két fejezetben egy-egy áttekintő tanulmány elemzi a nyelvtanulási folyamatot, és az oktatási folyamatot általában és végül a pedagógiai kutatások módszertanát.

A humán tényező kapcsán a tanulmányok részben a határ- és segéd tudományok eredményeit (pszichológia, szociológia, pedagógia) tekintik át. Agárdi Zsuzsa a nyelvpedagógia meghatározását tekinti át friss szakirodalom alapján, majd azt vizsgálja, hogy a nyelvpedagógia, mint tudományterület hogyan alakult ki, és mely elemei szerepelnek a graduális és a posztgraduális képzésben, hiszen Magyarországon a felsőoktatás nem kínál nyelvpedagógia szakot. – Fábíán Györgyi a nyelvtanár viselkedéseinek elemezhetőségét és értékelhetőségét taglalja a személyiségről, az attitűdökről és a szerepekről szóló angolszász és magyar szakirodalom áttekintésével. – Klein Ágnes a nyelvtanár személyiségét a tanulási folyamat egyik jelentős, szerinte döntő tényezőjét elemzi pszichológiai megközelítésben. – Szladek Emese Zsuzsanna a tanuló affektív sajátosságait (motiváció, önértékelés, védekező mechanizmus, nyelvtanulással kapcsolatos hiedelmek) tekinti át a nyelvtanulási hatékonyság szemszögéből. – Nyíri Erzsébet a tanulótípusok áttekintéséhez a tanulási stratégiák és a tanulási stílus témakörét vizsgálja személyes hajlamok és a tanulási szituáció, mint külső és belső motívumok

függvényében. – Golubeva Irina a nyelvtanulók szociológiáját vizsgálva a (nyelv) tanulási folyamat, vagyis a kontextus, a stratégiák, a módszerek, a körülmények és az eszközök, illetve a nyelvtanuló kognitív és affektív és biológiai tényezőit tekinti át, elsősorban a kulturális komponens jelentőségét hangsúlyozva. – Warga Éva a nyelvtanulási tényezők köréből, melyek endogén (tanuló adottságai) és exogén (környezet) faktorokra oszthatók fel, egyes kognitív jellemzők (intelligencia, információ feldolgozása stb.) szerepét ragadja ki. Összeveti a természetes környezetben történő nyelvelsajátítás és az irányított nyelvtanulás jellemzőit, valamint a különböző nyelvelsajátítás elméleteket, például Selinker köztesnyelvi modelljét. – A kognitív dimenzióhoz kapcsolódik Szalai Tünde, aki a tanulás folyamatát pszichológiai értelmezésben (hatása az egyénre), de pedagógiai megközelítésben mutatja be. A tanuláselméletek történelmi áttekintésével feltárja a gondolkodás és a nyelv viszonyának alakulását (Vigotszkij, Fodor). Bemutatja a gondolkodás propozicionális modelljét, valamint a gondolkodási folyamat mozzanatait és a kognitív stílus (megismerési stratégiák Kagan 1964) mezőfüggő vagy mezőfüggetlen megközelítését. Rövid kitérőt tesz a nyelvelsajátítására a nyelvtelenség kapcsán.

A II. fejezet a nyelvi tartalmakat a nyelvi készségektől elkülönítve tárgyalja, lehetővé téve a fogalmi és módszertani tisztázást. – Szekeresné Rózsa Etelka a kiejtés tanításának fő pedagógiai célját a hatékony kommunikáció szempontjából fogalmazza meg, és ennek függvényében tárgyalja a kiejtés összetevőit (hangképzés, szóhangsúly, hanglejtés, mondatritmus, intonációs daltípusok) az angol nyelv oktatására vonatkoztatva. Tipologizálja a kiejtési hibákat, a kiejtést befolyásoló természetes tényezőket, mint anyanyelv, életkor, a nyelvi környezet sajátosságai, attitűdök, nyelvi hallás, valamint a kiejtéstani eszközraktár és feladattípusait. – Nagyné Foki Lívია a nyelvtant, mint integrált nyelvi tartalmat tárgyal-

ja. A nyelvtan fogalmának részletes tárgyalja nyelvpedagógiai és didaktikai szempontból. A fogalom általánosabb (Chomsky) és szűkebb (csak nyelvi struktúra) értelmezése után végigkíséri a fogalom eljutását a jelenlegi kompetenciaelmélethez illeszkedő „forma – jelentés – funkció”-központú nyelvtanításhoz. – Ujlakyné Szűcs Éva a szókincstanítás helyének mind történetileg mind összetevőit tekintve átfogó képét rajzolja meg. Kitér a fogalmi meghatározások fejlődésére (lexikai elem), a szókincstanulás mennyiségi és minőségi ismerveire valamint a módszertani lépésekre és eszközökre, elsősorban angol nyelvi szakirodalomra hivatkozva. Értéke, hogy a magyarországi nyelvtanítás számára fontos problémaköröket vet fel (módszerek, anyanyelv szerepe stb.) – Techetné Ignátsy Rita a hibaelemzés vizsgálatakor a kompetencia-performancia elmélet alapján tipizálja a hiba – tévesztés kettősségét, Corderre és Selinkerre hivatkozva. A hibajavítás kapcsán a transzformációs elméletek hatására beindult szemléletváltozásból, miszerint a hiba egy kreatív folyamat jele indul ki. Tömör, összefogott munka, szemléletes, egyéni tapasztalatokból merített példákkal.

A III. fejezet az idegen nyelvi készségek fejlesztését tárgyalja. Kovácsné Warga Éva a hallás utáni értés fejlesztésének gyakorlatát vizsgálja fel szöveg- és gyakorlati tipológiák (Solmecke, Dahihaus, Schumann) bemutatásával. Hangsúlyozza a halláskészség aktív jellegét, ebből kiindulva határozza meg a tanár szerepét, valamint a fejlesztés menetét és eszköztárát. – Boldizsár Boglárka áttekinti a beszéd-készség fejlesztésével kapcsolatos szakirodalmat, vizsgálja a nyelvtanítás történetének egyes állomásain a beszéd-készség fejlesztésének helyét és módszereit, majd gyakorlati példákat ad a beszédfejlesztő technikákhoz. Felsorolja a beszéd-készség fejlesztésének osztálytermi szituációban történő komponenseit a négyfaktorú kommunikatív megközelítés szellemében és ezekhez bőséges szakirodalmi áttekintést ad. A tanulmány erénye, hogy kitér

a nemzeti tantervek célkitűzéseinek és a nyelvpedagógiai elvek kapcsolatára, illetve az osztályonként megfogalmazott pedagógia célok közti ellentmondásokra. – Homolya Katalin az olvasási készség pragmatikus modelljére hivatkozva (Parrey 1992, Johns és Davies 1984) megkülönbözteti a szöveget, mint nyelvi célt, és szöveget, mint információközvetítőt. Ezen alaptézisnek megfelelően a kognitív pszichológiai és pedagógiai kutatások áttekintésekor a dekódolás és a megértés párhuzamos fejlesztésére hívja fel a figyelmet. Az olvasás pedagógiai modelljei közül részletezi a *bottom up* és *top down* modellt, valamint a háttértudás (általános műveltség, szövegtani és metanyelvi stb. ismeretek) jelentőségét hangsúlyozó sémaelméletet. Erénye, hogy az idegen nyelvi és az anyanyelvi olvasási készséget minden faktor szintjén összeveti, valamint az olvasási készség részkészségeinek és típusainak bemutatásánál mindig több nézetet ütköztet, lehetővé téve egy átfogó kép kialakítását a témában. – Gál Péter az íráskészség fejlesztésének tartalmi vonatkozásai ürügyén az íráskészség általános bemutatására vállalkozott, hasonlítva történetében illetve horizontálisan, a nyelvtudomány egyes ágazataiban. Bemutatja az írás kutatási hátterét szociolingvisztikai, pszicholingvisztikai valamint kommunikációelméleti szempontból, kiemelve, hogy az írás interaktív folyamat, mert a befogadó szempontjai szerint rendezzük a szöveg tartalmát. (Bárdos 2000). Kiemelten kezeli a számítógép szerepét az íráskészség fejlesztésében. Szolár Bernadett Az íráskészség fejlesztésének metodikai aspektusát tárgyalja. Kitér az anyanyelv szerepére, a technikákra, az írás műfajaira, témáira, szerkesztésére, sémákra és a fogalmazástanítás problematikájára, valamint a javítás metodikájára illetve az önjavítás folyamatának és készségének kiépítésére. A tanulmány erénye az íráskészség fejlesztése terén elért legújabb kutatási eredmények bemutatása.

A IV. fejezetben Angeli Zsuzsanna a nyelvtanulási folyamatot sajátosságaira vizsgálja. A dolgozat elsősorban a nyelvtanu-

ló autonómia, a tanulás tanulása, a kooperatív tanulás és tanítás megjelenését vizsgálja az európai és a magyar oktatáspolitikában. Felvázolja a tanári szerepkör változásait (tanácsadó, tanulási eszközök menedzsere) valamint a használható tanulási stratégiákat (IDEAL Dickinson 1992). Szemléletesen ábrázolja az adott nevelési célhoz rendelt optimális tanulási módszereket (egyéni, verseny) és munkaformákat (Johnson és társai 1990, Cohen 1994, Dörnyei 1994, 1997). A tanulmány értéke a technológiai újításokban rejlő lehetőségek objektív módszertani bemutatása (Gray 2000, Salaberry 2001). – Marlok Zsuzsa áttekinti az oktatási folyamat három fő dimenzióját (tér, idő, mód – Bárdos 2000), majd a drámapedagógia, mint e dimenzióhármashoz leginkább illeszkedő módszer felhasználásának lehetőségeit vázolja fel. Az osztálymunka szervezése kapcsán összefoglalja a témában elért neveléseméleti és szociálpszichológiai kutatási eredményeket. Jó metodikai háttéranyag. Végül Ötvösné Vadnay Marianna rövid pedagógiai kutatásmódszertanában áttekinti a pedagógiai kutatással kapcsolatos általános metodológiai kérdéseket (kutatás célja, tárgya, sajátosságai). Részletezi a megfigyelés fogalmát, modelljeit és a módszerhez kapcsolódó technikákat (Wallace 1991, Falus 1996, Bárdos 2000) a két uralkodó szemlélet, a pszichometrista/pozitívista irányzat és az etnográfiai/interpretív megközelítés tükrében.

Összességében a tanulmányok két szempontból számíthatnak a gyakorló és leendő nyelvpedagógusok kitüntetett figyelmére. Egyrészt a problémás, illetve Magyarországon kellő figyelmet nem kapott témakörökre irányítja a figyelmet, másrészt segít kialakítani vagy fejleszteni bizonyos nyelvpedagógiai tudatosságot, amely a szakmaiság színvonalát növeli. Mint összegző munka és referenciakötet kiválóan alkalmazható a nyelvpedagógia összetevőinek, valamint a nyelvtanulás-elsajátítás egyes mozzanatainak, céljainak és az azt befolyásoló tényezőknek a tudatosítására.